

УДК 904:911.37:642.7–033.7(477.83)“02/03”

ЧЕРНЯХІВСЬКЕ ПОСЕЛЕННЯ СТОДІЛКИ І: РЯТІВНІ РОБОТИ 2004–2005 РОКІВ

Тарас МИЛЯН
Олег ОСАУЛЬЧУК
Андрій ЧОРНИЙ

*Науково-дослідний центр “Рятівна археологічна служба”
Інституту археології НАН України,
вул. Винниченка, 24, Львів, 79008, Україна,
e-mail: ras91@ukr.net*

Опубліковано матеріали досліджень поселення римського часу Стоділки І на Львівщині, розташованого над р. Верещицею, притокою Дністра. У процесі робіт було розкопано два житлово-господарські комплекси, що склалися із заглиблених жител та кількох господарських ям і відкритих вогнищ. Виявлено ліпний та кружальний посуд. Період функціонування поселення припадає на кінець III – першу половину IV ст.

Ключові слова: поселення, римський час, житлово-господарський комплекс, заглиблені житла, кераміка.

У 2004–2005 рр. експедицією Науково-дослідного центру “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України під керівництвом д-ра іст. наук Д. Козака проведено дослідження у зоні будівництва автомобільної дороги Черляни–Братковичі в обхід м. Городок на території Городоцького р-ну Львівської обл. Один із загонів провів розкопки на поселенні Стоділки І, результати яких викладено в короткому повідомленні [Козак, Войцещук, Милян, Осаульчук, 2007]. Археологічні вишукування – розвідки – для цього об’єкту проводили кілька разів протягом понад десяти років, доки не відбулися повноцінні розкопки [Заключення, 1992; Осаульчук, Милян, Войцещук, 2004].

Поселення Стоділки І розміщене поблизу однойменного села Городоцького р-ну Львівської обл., на відстані приблизно 1,0 км від північної околиці села, на південному та західному лагідних схилах лівого берега (висотою 4–7 м над долиною) безіменного струмка, правої притоки р. Верещиця (басейн Дністра). Пам’ятка займає площу до 4,5 га і має видовжену із півночі на південь форму. На сьогоднішній час поверхню пам’ятки використовують у сільськогосподарських цілях. У процесі археологічних робіт виділено кілька чинників, які завдали шкоди пам’ятці. Це, насамперед, будівництво об’їзної автомобільної дороги навколо Городка, меліораційні роботи, а також прокладання місцевих комунікацій (лінія зв’язку, газопровід), які призвели до значної руїнації низки археологічних об’єктів (рис. 1).

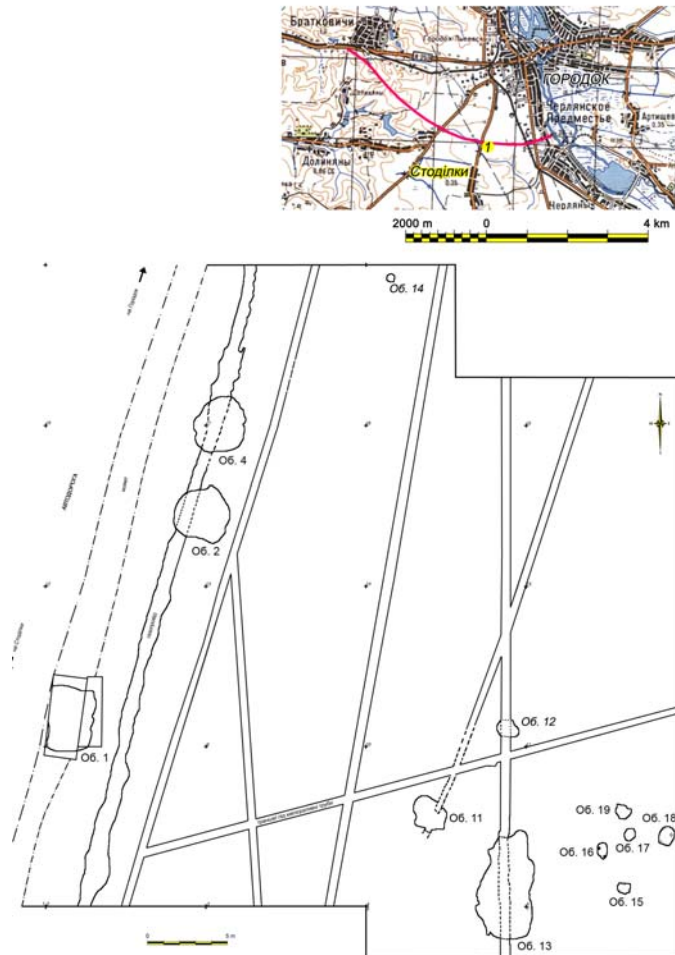

Рис. 1. Місцезнаходження пам'ятки Стоділки I (а) та план розкопу (б) масштаб 1:100000, 1:20.

Fig. 1. Location of settlement Stodilky I (a) and plan of excavation (b). scale: 1:100000, 1:20.

На пам'ятці закладено два розкопи загальною площею 1 620 м².

Розкоп 1, площею 1 545 м², орієнтований стінками за сторонами світу, закладений на західному схилі пагорба (рис. 1).

Стратиграфічний зріз ґрунтів у межах розкопу виглядав так. На відмітках 0,00–0,10 м відносно сучасної денної поверхні (далі – СДП) йшов дерен; 0,10–0,40 м від СДП – темно-коричневий гумусований суглинок, рештки колишнього орного шару; 0,40–0,60 м від СДП – темно-коричневі щільні суглинки із незначним вмістом органіки; 0,60–0,70 м від СДП – перехідний шар у вигляді

темно-коричневих суглинків із вкрапленнями жовтої глини. З глибини 0,70 м від СДП зафіксовано материк, представлений жовто-коричневою глиною.

У межах розкопу 1 виявлено 12 археологічних об'єктів, ще сім належали до сучасних комунікацій, тому їх вилучено із наукового опису, але при цьому збережена польова нумерація об'єктів.

Виявлені археологічні об'єкти становлять у межах розкопу дві групи. Одна з них займає північно-західну частину розкопу, а інша – південно-східну. Серед виявлених об'єктів – рештки двох заглиблених жител, навколо яких і групуються інші – господарські ями та відкриті вогнища поза межами жител. Для черняхівських поселень регіону це нечастий випадок, оскільки для більшості пам'яток таких індивідуальних господарств не вдається виділити, навіть там, де поселення досліджені великими площами. Виняток становить поселення Черепин та Ріпнів II, де окремі житла та господарські ями були пов'язані між собою у господарському відношенні [Баран, 1981, с. 22]. Цікаво, що на окремих селищах зубрицької культури на Волині, зокрема біля с. Линів також наявний такий уклад житлово-господарських об'єктів [Козак, 2008, с. 107]. Усі ці дані вказують на виділення із родової общини великих патріархальних родин та виокремлення в їхніх межах самостійних у господарському відношенні малих сімей.

Рештки заглибленого житла (*об'єкт 1*), було виявлено у кюветі автодороги Стоділки–Городок, у створі майбутньої автостради, під час попередніх розвідувальних робіт [Осаульчук, Миян, Войцешук, 2004]. Його центральна частина була знищена канавою, тому у результаті подальших досліджень вдалося виявити лише стіни котловану. Контур об'єкта зафіксовано на глибині 0,20–0,25 м від СДП, його обриси досить чітко виділялися на рівні материка. Житло орієнтоване кутами за сторонами світу, мало прямокутну форму, його розміри 2,5×3,0 м. Стінки котловану вертикальні, дно рівне, заглиблене відносно рівня материка на відмітку 0,65 м, а від СДП – близько 0,85 м. Відповідні аналогії відомі з поселення Бовшів II [Баран, 1981, с. 24–25]. Заповнення житла (збережена частина) характеризується певними особливостями. Це чорні суглинки зі значними вкрапленнями вугликів, обмазки, тваринних кісток та фрагментів керамічного посуду. Варто зазначити, що цей прошарок зберігся лише вздовж стінок житла на незначну відстань. Потужність його у середньому становила 0,50 м. Наступним уздовж стінок був шар темно-коричневої глини, вимішаної з чорною землею із незначним вмістом органіки, межі якого не вдалося чітко встановити у зв'язку із руйнуваннями внаслідок копання кювету. Потужність шару зменшувалася у напрямку до центру і становила у середньому 0,10–0,15 м. Після зняття двох зазначених шарів було відкрито шар чорних, щільних суглинків – долівки житла, що була підмазана глиною.

У процесі досліджень не виявлено решток опалювального пристрою, який, імовірно, був знищений кюветом. Рухомий археологічний матеріал із цієї

206 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
 споруди представлений уламками керамічного посуду – ліпного та кружального. Скупчення ліпної кераміки у житлі виявлено біля північно-східної стінки (на глибині близько 0,40–0,50 м від СДП) та південно-західної стінки (глибина 0,40–0,60 м від СДП).

За 15 м на північ–північний-схід від житла 1 виявлено дві господарські ями, які утворювали із житлом один комплекс. Це *об'єкти 2 і 4*.

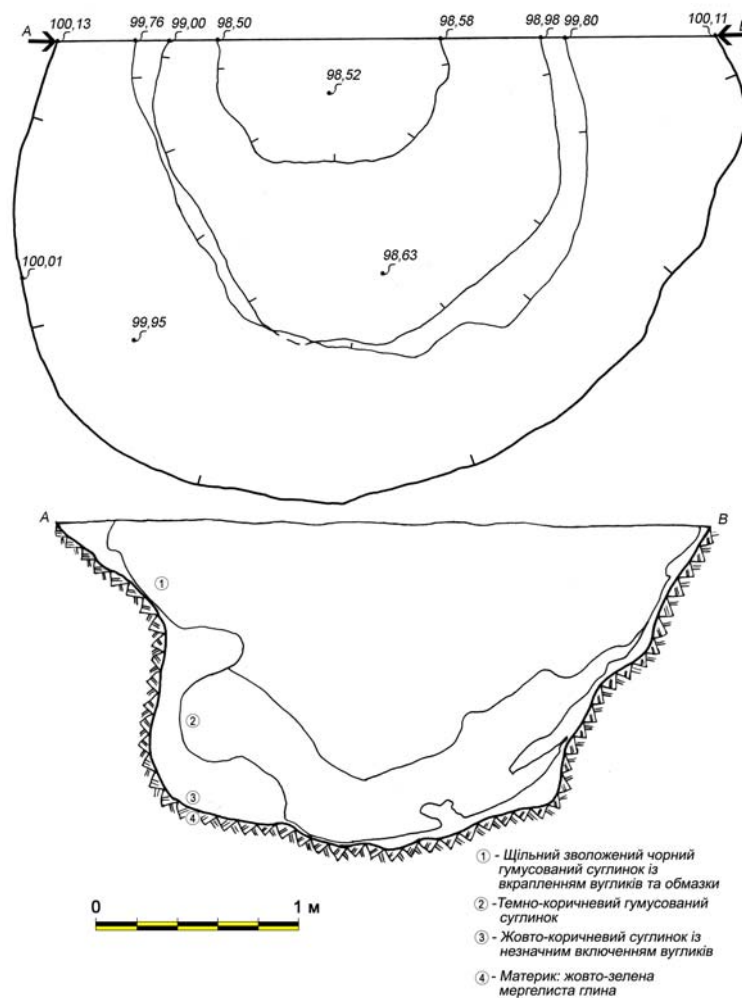

Рис. 2. План та профіль об'єкта 2. Масштаб 1:20.

Fig. 2. Plan and profile of object 2. Scale: 1:20.

Об'єкт 2 – господарська яма, на рівні материка у плані мала округлу форму. Західна частина об'єкта була перетята газопроводом. У результаті вибирання заповнення вдалося встановити, що верхній діаметр ями становив 3,20 м, а найбільша глибина – 1,65 м відносно материкового рівня. Стінки ями

похилі, поступово звужуються донизу, у профілі яма мала дзвоноподібну форму (рис. 2).

Заповнення ями характеризують чорні гумусовані суглинки, щільні, перезволожені зі значним вкрапленням вугликів та невеликих фрагментів глиняної обмазки, керамічного посуду – ліпного та гончарного, фрагментами кісток тварин. Під час вибирання заповнення було зафіксовано також шар коричнево-жовтої глини, подекуди вимішаної із чорною землею. Він простежується у нижній частині об'єкта. Ймовірно, це рештки від глиняного покриття ями. У придонній частині, майже на рівні материка, виявлено кілька уламків кружальної кераміки та обмазки.

Об'єкт 4 розташований за 2 м на північ від об'єкта 2. Це рештки господарської ями, яка у плані мала округлу форму. Її діаметр становив 2,90 м,

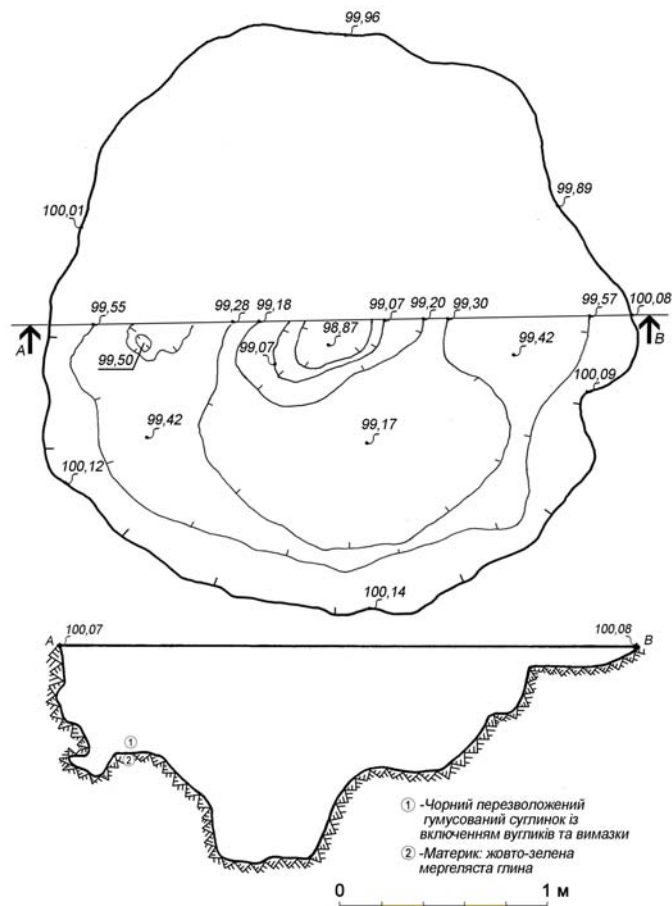

Рис. 3. План та профіль об'єкта 4. Масштаб 1:20.

Fig. 3. Plan and profile of object 4. Scale: 1:20.

208 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
глибина сягала 1,20 м. У центральній частині вона була перетята газопроводом. Стінки вертикальні. У центрі ями зафіксовано округле в плані заглиблення, яке на глибині 0,80 м від материкового рівня утворювало виступ шириною близько 0,50 м (рис. 3).

Для об'єкта характерне однорідне заповнення. Це – чорний щільний гумусований суглинок, сильно перезволожений. У ньому виявлено вкраплення вугликів та невеликих шматків глиняної обмазки. Окрім того, у заповненні трапляються уламки ліпного та кружального посуду.

Наступне скупчення археологічних об'єктів розташоване за 20 м на південний схід від попереднього. Домінантними у ньому були рештки заглибленого житла.

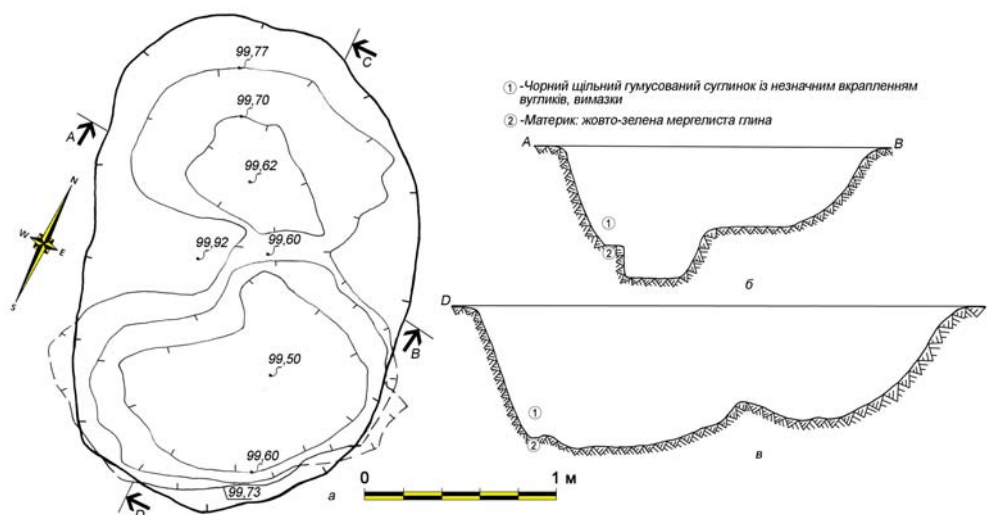

Рис. 4. План та профіль об'єкта 11. Масштаб 1:20.

Fig. 4. Plan and profile of object 11. Scale: 1:20.

Об'єкт 13 – заглиблене житло, у плані підпрямокутної форми, орієнтоване стінками за сторонами світу. Його розміри становили 3,5×5,0 м. Стінки котловану вертикальні, дно рівне. У північній частині виявлено рештки “прибудови” шириною 0,90 м, яка прилягала до житла. З північної частини у житлі зберігся материковий виступ на всю ширину стінки. Після вибирання заповнення виявлено сліди трьох стовпових ямок. Дві з цих ямок були у “прибудові”: одна, розміром 0,20×0,30 м, у північно-східному куті, інша, розміром 0,13×0,18 м, посередині зовнішньої стінки “прибудови”. Слід від третьої ямки, діаметр якої становив 0,13 м, зафіксовано у центральній частині житла. Усі ямки були заглиблені на 0,07–0,15 м від рівня виявлення. У північній частині житла виявлено також яму овальної у плані форми. Її розміри становили 0,70×1,05 м, а глибина – 0,15 м. Глибина котловану – 0,85–0,90 м від материкового рівня, а “прибудови” – 0,2 м (рис. 5).

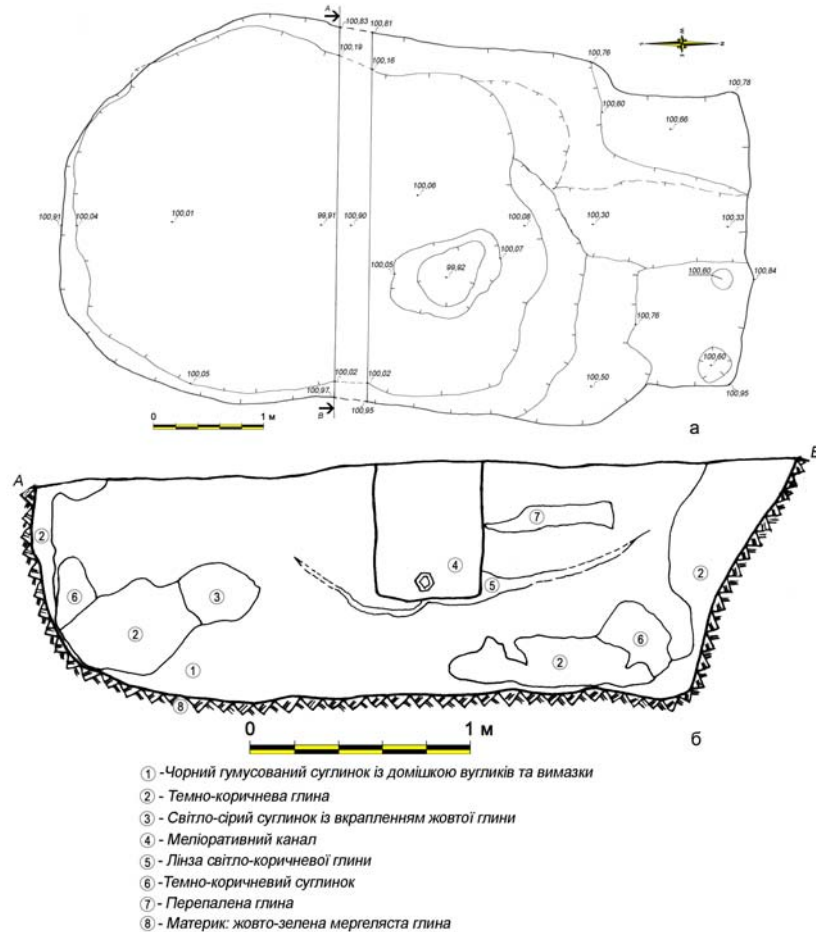

Рис. 5. План та профіль об'єкта 13. Масштаб 1:40 (а), 1:20 (б).

Fig. 5. Plan and profile of object 13. Scale: 1:40 (a), 1:20 (b).

У центральній частині житло по лінії північ–південь було прокопано меліоративною траншеєю, яка частково зруйнувала верхню частину заповнення.

Стратиграфічний зріз нашарувань у межах котловану можна охарактеризувати так. Основне заповнення становив чорний щільний гумусований суглинок зі значним вмістом вугликів, невеликих шматків глиняної обмазки, фрагментів кісток тварин та уламків керамічного посуду (ліпного та кружального). Уздовж стінок котловану були шари темно-коричневої глини із незначним вмістом землі та світло-сірого суглинку із вмістом жовтої глини (очевидно, завал бокових стінок житла). Від земляних стінок котловану їх відокремлював невеличкий прожилок чорної землі. У центральній частині житла, на позначці 0,20 м від материкового рівня, було зафіксовано завал із перепаленої глини, розміром 0,70×1,0 м та потужністю до 0,05 м. Ймовірно, це

210 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
рештки обмазки стінок житла. Основна кількість знахідок зафіксована під шаром глиняної обмазки. Долівка у житлі представлена збитими чорними суглинками потужністю 0,02–0,05 м.

За 5 м на північний захід від житла було виявлено **об'єкт 11** – рештки господарської ями. У плані вона овальної форми, розміром 1,5×2,5 м, орієнтована довшою стороною по лінії північ–південь. Стінки її були вертикальні і переходили у полого дно. Ця яма мала конструктивні особливості. Після вибирання її заповнення виявилось, що вона складається із двох частин, розділених спеціальним материковим виступом шириною 0,35 м. Обидві частини округлої форми, але заглиблені на різні рівні. Північна частина, діаметром близько 1,0 м, заглиблена на 0,5 м від рівня материка, а південна, діаметром близько 1,5 м, на 0,8 м (рис. 4).

Заповнення ями однорідне. Це – чорний щільний гумусований суглинок, із вугликами, обмазкою та фрагменти кісток тварин, деякі з них перепалені. Також у заповненні виявлено уламки ліпного та кружального посуду.

За 5 м на північ від житла розташований **об'єкт 12**. Це рештки господарської ями, у плані округлої форми, діаметром 1,10 м, глибиною 0,70 м від материкового рівня. У центральній частині вона частково зруйнована меліоративною траншеєю. Стінки ями ледь похилі, майже вертикальні, переходять у полого дно. Заповнення ями представлені чорними гумусованими щільними суглинками. У них зафіксовано вкраплення вугликів та невеликої кількості глиняної обмазки, особливо у придонній частині.

На схід від об'єкта 13 у процесі робіт виявлено компактне скупчення об'єктів зі схожими морфологічними рисами – рештки відкритих вогнищ.

Об'єкт 15 – на рівні виявлення (рівень материка) зафіксовано скупчення обпаленої глини, вугликів, а також перепаленого каміння по боках. Після вибирання заповнення, у материк зафіксоване заглиблення підпрямокутної форми. Його розміри становили 0,40×0,48 м, глибина відносно рівня материка – 0,10 м.

Об'єкт 16 розташований за 2 м на північний захід від попереднього. У плані він мав овальну форму і розміри 0,50×0,80 м. Заповнення аналогічне як і в об'єкті 15. Збережена частина заповнення мала лінзоподібну форму і потужність 0,03–0,08 м. У південно-східній частині вогнища виявлено великий шматок обгорілого дерева.

Об'єкт 17 зафіксовано за 2,5 м на схід від об'єкта 16 та за 1,5 м на північ від об'єкта 15. Він округлої форми, діаметром 0,5 м. Заповнення його за структурою таке ж як і у попередніх випадках, у вигляді лінзи розміром 0,03–0,08×0,37 м.

Об'єкт 18 розташований за 1,5 м на схід від попереднього. У плані він підпрямокутної форми, розміром 0,8×0,9 м, заглиблений у материк на 0,15–0,20 м. Зафіксовано рештки глиняного бортика по боках вогнища товщиною 0,02–0,04 м. На поверхні вогнища виявлено фрагменти перепаєених кісток. У

центральної частині зафіксовано скупчення перепаленого каміння, подекуди тісно підігнане одне до одного, яке однією із поверхонь утворювало єдину площину. Після вибирання заповнення у материку виявлено заглиблення, які могли бути рештками некам'яних конструкцій вогнища (рис. 6).

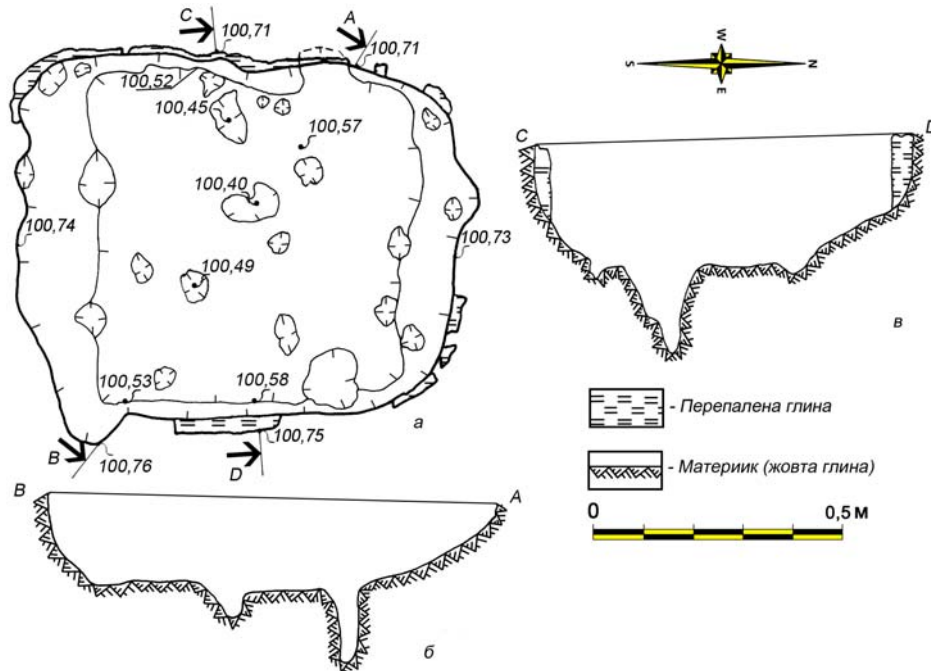

Рис. 6. План та профіль об'єкта 18. Масштаб 1:20.
Fig. 6. Plan and profile of object 18. Scale: 1:20.

Об'єкт 19 був за 0,8 м на північ від об'єкта 17. На рівні виявлення (рівень материка) він представлений незначним підвищенням овальної форми, розміром 0,5–0,6×1,6 м, заповнення якого становили темно-коричневі суглинки.

У північній частині розкопу було зафіксовано слід від стовпвої ямки – **об'єкт 14**. Інших стаціонарних об'єктів, до яких конструктивно він міг належати, не виявлено. Ямка мала діаметр 0,30 м і глибину 0,20 м. Її заповнення представлене чорними щільними гумусованими суглинками.

Розкоп 2 закладено за 45 м на захід від розкопу 1. Розкоп орієнтовано стінками за сторонами світу, довша сторона спрямована по лінії північ–південь. Загальна площа розкопу становила 74 м². Він мав Г-подібну форму і складався із двох частин. Розмір меншої становив 5×7 м, а другої 3×13 м. Отже, довша сторона мала протяжність 20 м. Розкоп охоплював західне підніжжя пагорба, на якому розміщена пам'ятка. Однак у ньому жодних рухомих або стаціонарних об'єктів дослідницькими роботами не виявлено.

Наймасовішим матеріалом, здобутим під час дослідження пам'ятки, є керамічний посуд. На пам'ятці він представлений, головно, уламками посудин,

212 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
серед якого збереглися фрагменти верхніх частин посуду, що по тулубу досягають найбільшого діаметра. У групі кружального посуду виділяють вироби, сформовані із глиняної маси з домішками піску або спеціально очищеної.

Фрагменти керамічного посуду походять в абсолютній більшості із заповнення або долівки досліджених об'єктів (із 390 екземплярів – 378 одиниць, або 97 %). Найбільше матеріалу зосереджено у житлах (об'єкти 1, 13). Якщо брати загальне співвідношення ліпної та кружальної кераміки, то кількісно переважає перша – 312 екземпляри (80 %), кружальна становить лише 20 % (78 екземплярів). Такий розподіл зберігається в загальних рисах в усіх об'єктах, де містилися керамічні матеріали, за винятком об'єкта 12, з якого походить лише фрагмент кружальної посудини.

Ліпний посуд товстостінний, особливо в нижній частині посудин, відзначається значною крихкістю, що пов'язано як із природними умовами збереження, так і недосконалим випалом. У тісті значні домішки шамоту, подекуди жорстви, поверхня нерівна, горбкувата, з тріщинами. Зовнішня поверхня в окремих фрагментів має чіткі горизонтальні та вертикальні сліди, залишені від загладжування. При дотику до кераміки залишаються сліди, що пов'язано, очевидно, із неоднорідною структурою тіста (погано промішані грудки глини поряд із шамотом виступають на зовнішній поверхні та утворюють нерівності) і недосконалим вогнищевим випалом. На користь останнього вказує також неоднорідний колір збережених фрагментів – брунатний, темно-коричневий, але переважно цеглястий.

Виявлено такі види посуду, як горщики, миски та кухлики. Абсолютну більшість становлять горщики. Збережені фрагменти дають змогу провести їх типологію. За профілюванням боковини, постановкою вінець, рівнем найбільшої випуклості посудини їх поділяють на кілька типів.

Перший тип – опуклобок посудини великих та середніх розмірів із переважно нерозвинutoю шийкою, ледь відхиленими назовні вінцями, що при завершенні найчастіше заокруглені та потовщені, або оформлені горизонтальним зрізом, діаметр вінець менший від найбільшого розширення тулуба, що визначається високопоставленим (близько 3/4 висоти посудини, або дещо нижче, ближче до середини висоти) плічком (рис. 8, 1, 2; 10, 1).

Виділяється майже повністю реконструйований горщик малих розмірів (рис. 10, 2), що мав неоднорідний брунатний колір із бурим відтінком, товщина стінок – 0,8 см, значна домішка крупного шамоту, зовнішня та внутрішня поверхні горбкуваті, заглажені, діаметр вінець – 11,5 см, діаметр найбільшого розхилу тулуба – 13,5 см, діаметр шийки – 11 см, загальна висота виробу – 13–14 см. Шийка висока, вінце плавно відхилене назовні із заокругленим краєм, плічка пологі, найбільша випуклість тулуба близько середини висоти посудини.

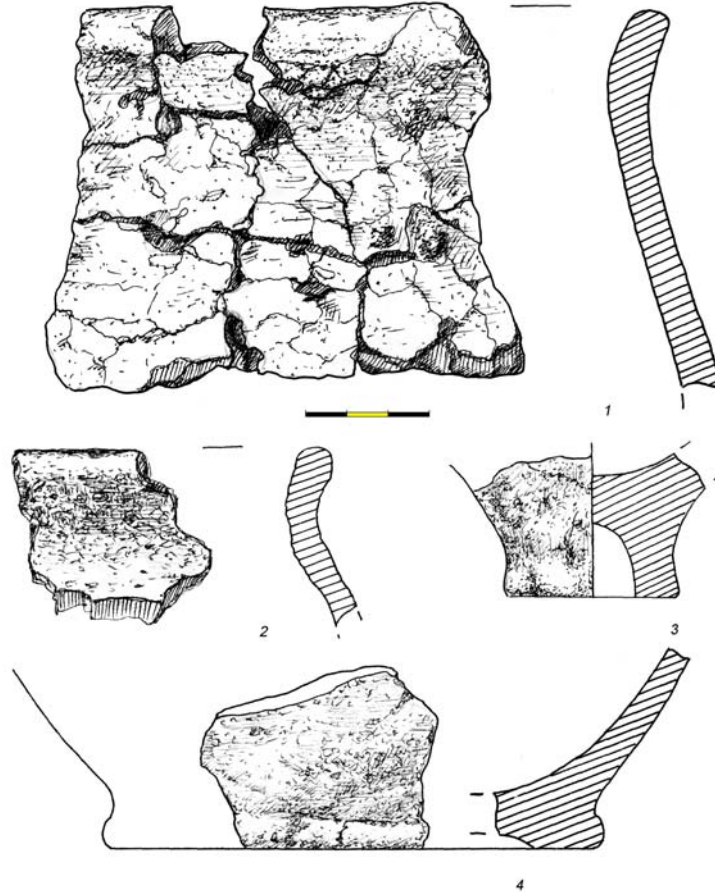

Рис. 7. Керамічний матеріал із поселення Стоділки I.
Fig. 7. Pottery from settlement Stodilky I.

Другий тип становлять горщики витягнутих пропорцій, які відрізняються від попередніх насамперед тим, що висота перевищує найбільше розширення тулуба, досить розвинута висока шийка, похилі, високі плечика (рис. 7, 1, 2; 8, 4).

Також виділяються окремі форми. Це частина біконічного горщика, що очевидно використовували для збереження припасів. Горщик великих розмірів, від нього збереглася нижня частина із товщиною стінки 1,1 см та діаметром донця 15 см.

Донця горщиків поділяються на плитчасті, які чітко виділені у профілі (рис. 7, 4), та плоскі, невиокремлені від придонної частини. Орнаментування горщиків дуже бідне. Лише на одній із боковин виявлено наліп-гудз діаметром 1 см.

Миски мають домішку подрібненого шамоту, керамічне тісто щільне, із зовнішнього та внутрішнього боків добре заглажені, до полиску. Вони становлять один тип – глибокі, S-подібного профілю, розхилена шийка, низькі, заокруглені вінця; високопоставлені, нахилені всередину плечика, що чітким переломом відділялися від конічно звуженої придонної частини. Один із фрагментів мав діаметр вінця 18 см, діаметр найбільшого розширення тулуба – 18–20 см.

Показовою в цьому плані є майже повністю відтворена миска, що походить із долівки об'єкта 13 (рис. 10, 4). Вона ззовні цеглястого кольору, внутрішня сторона сіро-чорна. У керамічній масі наявна домішка подрібнених крихт шамоту, проте зовнішня та внутрішня поверхні добре заглажені аж до полиску. Товщина стінок – 0,8 см, діаметр дна – 14,5 см, діаметр найбільшого розширення тулуба (плавного ребристого залому) – 24 см. Дно ледь виокремлене, плитчасте, придонна частина різко відхилена назовні та переходить у плавний зовнішній перелом, що окреслює початок ледь увігнутих плічок. Миски схожого типу характерні для кераміки зубрицької культури, що має своєю чергою аналогічні прототипи у пшеворській культурі [Баран, 1981, с. 84, табл. XI, 2, 3; Козак, 1984, с. 21; 2008, с. 83]. Подібні форми мисок фігурують і в пізньозарубинецьких керамічних комплексах [Максимов, 1982, с. 18–19, табл. V, 5, 6, 8, 9, 17].

Окрему форму ліпного посуду становлять конічні кухлі на кільцевому піддоні. Збережений фрагмент денця цеглястого кольору мав домішку шамоту крупних розмірів, одношарову грудкувату структуру тіста в зламі. Його діаметр – 4 см, високий (до 2 см) кільцевий піддон із чітко виділеною придонною частиною, що розширюється назовні (рис. 7, 3). Сюди також треба зараховувати збережені верхні частини цих посудин, що мали невиділене, округлене при завершенні вінце та конічний, звужений до низу тулуб.

До мініатюрної посудини, можливо мисочки, належить фрагмент вінця цеглястого кольору, тонкостінний (0,3 см), із домішкою подрібнених крихт шамоту, вінця плавно відігнуті назовні, потовщені при завершенні.

Отже, комплекс ліпних знахідок із пам'ятки знаходить свої аналоги у типологічному наборі, кількісними, технологічними характеристиками, способами оздоблення серед інших пам'яток черняхівської культури Подністер'я, зокрема широко досліджених свого часу В. Бараном (Черепин, Бовшів II, Дем'янів II, Ріпнів II). Зокрема, засвідчені нами 1 та 2 тип горщиків співвідносяться із першим та третім типами за В. Бараном, віднайдені фрагменти кухлів та мініатюрної миски теж мають аналогії на означених поселеннях [Баран, 1981, с. 79–83].

Керамічна маса *кружального посуду* добре відмулена та дбайливо очищена від природних домішок. Виготовлення посуду відбувалося на гончарному колі із використанням глиняних джгутів. Сліди від останніх особливо помітні на нижніх частинах посуду – придонних частинах та днищах

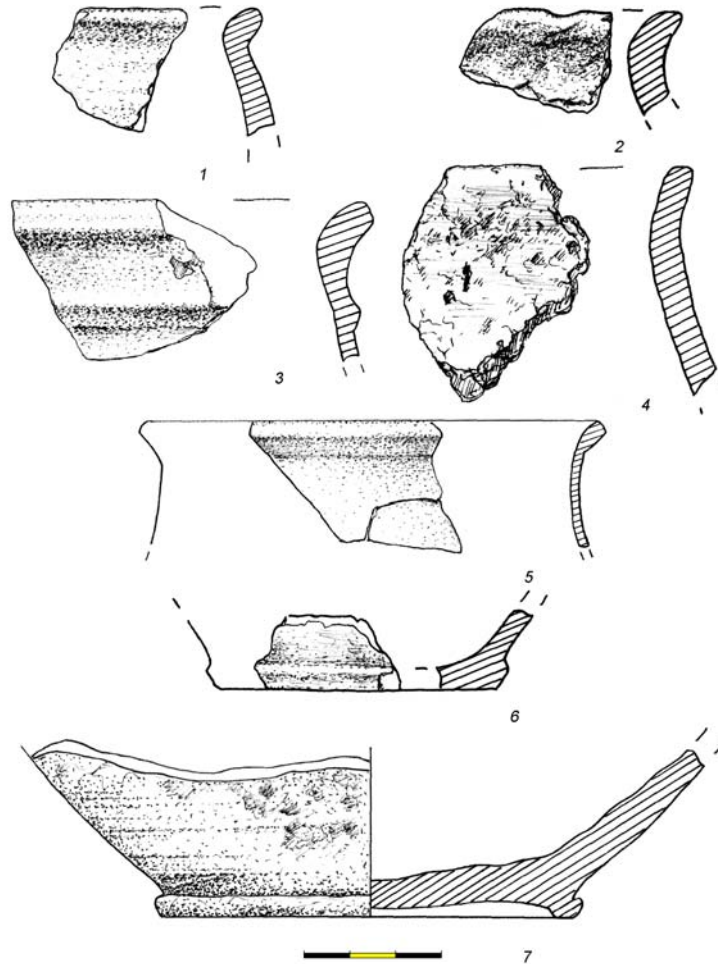

Рис. 8. Керамічний матеріал із поселення Стоділки I.
Fig. 8. Pottery from settlement Stodilky I.

(рис. 8, 7) дещо менш виразно вони проступають на боковинах. Ймовірно, начин починав виготовлятися із денця, де і наявні найвиразніші сліди від джгутів. В окремих випадках у нижніх частинах простежено сліди від підрізки для зменшення товщини стінок. Характерною особливістю цієї категорії посуду є абсолютне переважання збережених фрагментів, виготовлених із відмуденої керамічної маси із гладкою, часто пролощеною поверхнею темно-сірого кольору. Із 78 екземплярів лише сім містять у складі керамічного тіста домішку дрібнозернистого піску, а зовнішня поверхня відповідно шорстка.

Горщики займають нечисленну групу серед кружального посуду. Збережені фрагменти мають відхилені назовні, потовщені, розвинуті, додатково та косо відформовані вінця, де шийка відділена від плічок наліпним конічним

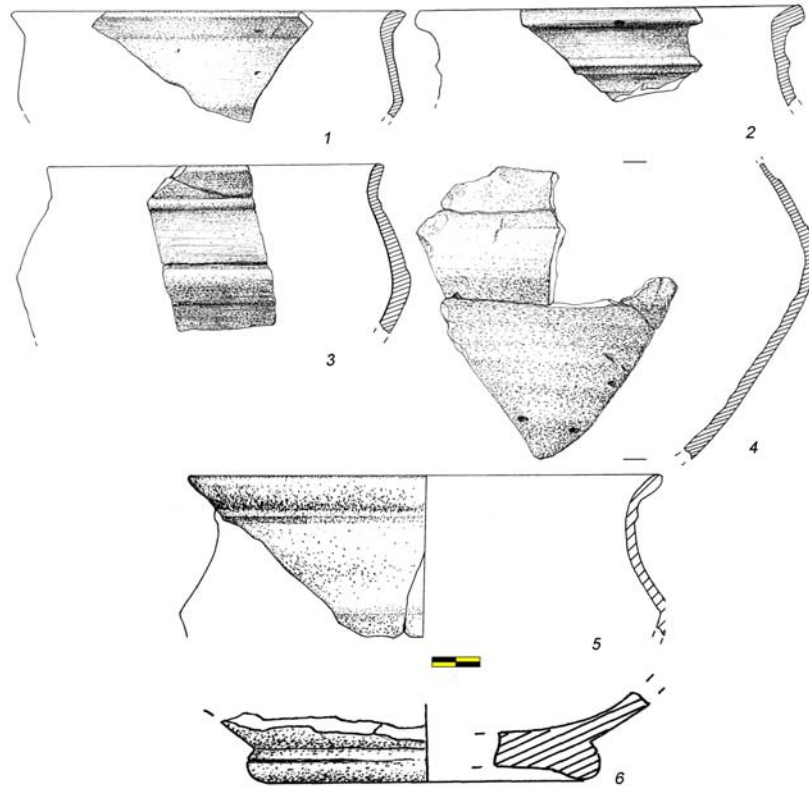

Рис. 9. Керамічний матеріал із поселення Стоділки I.

Fig. 9. Pottery from settlement Stodilky I.

пружком (рис. 8, 3; 9, 2). До горщиків із біконічним профілем тулуба (2 тип другої підгрупи за В. Бараном [Баран, 1981, с. 90]) належить фрагмент боковини із зазначеним біконічним переломом (рис. 9, 4). Ці знахідки мають у складі керамічного тіста домішку дрібнозернистого піску та, відповідно, шорстку поверхню.

Окрім того, виділяється фрагмент легко відведених назовні вінець із невисокою шийкою, що характеризується потовщенням при завершенні.

Серед прийомів орнаментатії горщиків на плічках наявні рельєфні валики, розчленовані косими насічками.

До фрагментів вази належать боковини із основою тіла стрічкової ручки (рис. 10, 3). Зважаючи на те, що вази найчастіше виготовлені без ручок, можна вважати, що наш фрагмент за розмірами належить до особливого типу із трьома ручками. Діаметр найбільшого розширення тулуба сягає 32–34 см, до того ж текстура керамічного тіста може вказувати саме на столове призначення цього фрагмента посуду.

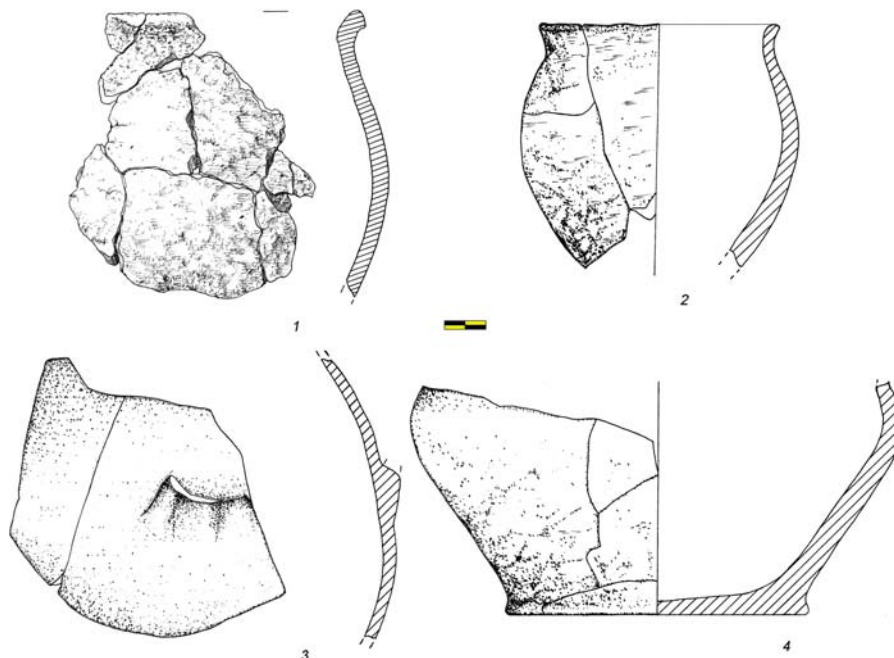

Рис. 10. Керамічний матеріал із поселення Стоділки I.

Fig. 10. Pottery from settlement Stodilky I.

Якщо вважати вазами великі як миско-, так і горщикоподібні вироби, то очевидно, що, крім представницького та святкового характеру (наприклад, зберігання напоїв), у них ще також зберігали і припаси. У Подністер'ї відомі лише три фрагменти таких ваз – на поселеннях Ріпнів II та Бовшів II (5 тип мисок-ваз за В. Бараном [Баран, 1981, с. 86]). Цей тип ваз, на думку Б. Магомедова, становить специфічну особливість керамічного комплексу черняхівської культури [Магомедов, 2001, с. 105].

Частиною глека був фрагмент темно-сірого кольору, виготовлений із відмуленого тіста, у якого добре розвинута вертикальна шийка (довжина 4 см), вінця розвинуті, відхилені назовні, незначно потовщені та косо відформовані, діаметр горла 12 см, ручка не збереглася, простежено перехід до боковини.

Найчисленнішу категорію кружальних виробів на пам'ятці становлять миски. Збережені верхні частини дають змогу розподілити їх на посудини із біконічним профілем (зовнішнім заломом) та плавним переходом боковини у плічко. Вони представлені відкритими (коли діаметр вінця перевищує діаметр зовнішнього залому) та закритими (діаметр вінця менший від перелому боковини) типами (рис. 8, 5; 9, 1, 5).

У перших вінця добре розвинуті, відведені назовні та рівномірно потовщені. Інколи перехід до високих циліндричних плічок підкреслено рельєфним конічним валиком, простежено також лощений орнамент у вигляді

218 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
косих ліній, нанесених на плічках миски. Подібне оздоблення засвідчено також на невеликому фрагменті боковини, очевидно столової посудини, але у вигляді штрихування лініями товщиною 0,2 см.

Денця усіх кружальних виробів переважно однорідні та розміщені на кільцевому піддоні (рис. 8, 7, 9, 6), хоча трапляються поодинокі приклади плоских невиділених днищ (рис. 8, 6).

До категорії виробів з металу належать фрагменти лез ножів, клиноподібних у перерізі, із прямою спинкою, довжина збережених частин 5,5×1,0 см та 4×1 см.

Отже, проведений аналіз рухомого археологічного матеріалу дає змогу датувати пам'ятку. На жаль, у поданій колекції нема чітких хронологічних індикаторів, які б дали змогу вийти на абсолютні дати, проте чітко розроблена хронологічна колонка археологічних культур Подністер'я першої половини I тисячоліття н. е., до яких відноситься і черняхівська, достатня кількість керамічного матеріалу, який містить у собі хронологічні ознаки, аналогії з іншими черняхівськими пам'ятками дають підстави досить упевнено визначити хронологію поселення в межах середини/кінця III – першої половини IV ст.

Спостереження за кількісним співвідношенням ліпної та кружальної кераміки і технологічними особливостями останньої, які зробив свого часу у процесі дослідження черняхівських поселень В. Баран, дали змогу стверджувати, що таке співвідношення в об'єктах поселень черняхівської культури не може слугувати хронологічним критерієм, оскільки не у всіх випадках воно чітко співвідноситься із хронологічними індикаторами. Більше даних для визначення хронології пам'яток дає співвідношення різних груп кружального посуду. В об'єктах кінця III–IV ст., або переважно IV ст. (третій хронологічний етап) у групі кружальної кераміки збільшується кількість посуду зі значними домішками піску та шорсткою поверхнею, який, окрім горщиків, містить уламки великих піфосоподібних посудин. Натомість у раніших об'єктах важко встановити якісь закономірності у комплексі кераміки. Проте тут, на основі кореляції датуючих знахідок з відповідними комплексами житлових та господарських споруд, до яких вони належать, кількісно переважає кружальна кераміка, виготовлена із добре відмуленої глини із гладкою поверхнею [Баран, 1981, с. 133–147]. Додамо також, що в об'єкті 13 *in situ* зафіксовано миску зубрицької культури, що передує у цьому регіоні черняхівській.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баран В. Д. Черняхівська культура. За матеріалами верхів'я Дністра і Західного Бугу. – К., 1981. – 263 с.
2. Заключення про погодження вибору земельної ділянки під будівництво автомобільного шляху в обхід м. Городка на ділянці Черляни–Братковичі від 1 червня 1992 р. / Додаток: Івановський В., Филитчук М. Науково-інформаційний звіт про проведення пошукових археологічних обстежень в зоні будівництва

- автомобільного шляху в обхід м. Городка на ділянці Черляни–Долиняни–Братковичі // Наук. архів НДЦ “Рятівна археологічна служба” ІА НАН України. – Львів, 1992. – 5 с.
3. *Козак Д. Н.* Пшеворська культура у Верхньому Подністров’ї та Західному Побужжі. – К., 1984. – 131 с.
 4. *Козак Д. Н.* Венеди. – К., 2008 – 470 с.
 5. *Козак Д., Войцещук Н., Мільян Т., Осаульчук О.* Дослідження поселення пізньоримського часу Стоділки-I на Львівщині // АДУ 2005–2007 рр. / за ред. Н. Гаврилюк. – К.; Запоріжжя, 2007. – Вип. 9. – С. 34–36.
 6. *Магомедов Б.* Черняховская культура. Проблема этноса. – Lublin, 2001. – 290 с.
 7. *Максимов Е.* Зарубинецкая культура на территории УССР – К., 1982. – 182 с.
 8. *Осаульчук О., Мільян Т., Войцещук Н.* Звіт про підсумки пам’ятко-охоронних археологічних робіт (суцільних археологічних вишукувань) в зоні будівництва об’їзної автомобільної дороги Черляни–Братковичі (Львівська область) у 2004 р. // Наук. архів НДЦ “Рятівна археологічна служба” ІА НАН України. – Львів, 2004.– 32 с.

Стаття: надійшла до редакції 15.10.2011
прийнята до друку 10.11.2011

**CHERNIAKHIV SETTLEMENT STODILKY I:
RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN 2004–2005**

Taras MYLIAN

Oleh OSAULCHUK

Andrii CHORNYI

Institute of Archaeology of National Academy of Sciences of Ukraine,

Scientific Research Centre “Rescue archaeological service”,

24, Vynnychenka str., Lviv, 79008, Ukraine,

e-mail: ras91@ukr.net

The materials are published from the studies on the Roman time settlement Stodilky I (Lviv region) situated along the river Vereshchytsia. Excavations resulted in discovery of two household complexes which were composed of dugout houses, several household pits and of open fireplaces. There were numerous pieces of hand-made and of wheel-made pottery. Settlement functioned in the period from late 3rd until the first half of 4th centuries AD.

Key words: settlement, Roman times, housing and household complex, dugout house, pottery.

**ЧЕРНЯХОВСКОЕ ПОСЕЛЕНИЕ СТОДИЛКИ I:
ОХРАННЫЕ РАБОТЫ 2004–2005 ГОДОВ**

Тарас МЫЛЯН

Олег ОСАУЛЬЧУК

Андрей ЧОРНЫЙ

*Научно-исследовательский центр “Спасательная археологическая служба”**Института археологии НАН Украины,**ул. Винниченка, 24, Львов, 79008, Украина,**e-mail: ras91@ukr.net*

Публикуются материалы исследований поселения римского времени Стодилки I на Львовщине, расположенного над р. Верещица, притоком Днестра. В ходе работ раскопаны два жилищно-хозяйственные комплексы, которые состояли из углубленных жилищ, нескольких хозяйственных ям и открытых очагов. Обнаружены также фрагменты лепной и гончарной посуды. Период функционирования поселения приходится на конец III – первую половину IV вв.

Ключевые слова: поселение, римское время, жилищно-хозяйственный комплекс, углубленные жилища, керамика.